

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1985/20

Karar Sayısı : 1986/30

Karar Günü : 24.12.1986

R.G. Tarih-Sayı : 15.03.1987-19401

İPTAL DAVASINI AÇAN : Türkiye Büyük Millet Meclisinin 92 Üyesi.

İPTAL DAVASININ KONUSU : 15 Haziran 1985 gün, 18785 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmış bulunan 4 Haziran 1985 gün, 3213 sayılı 'Maden Kanunu'nun 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 49., 50. ve Geçici 7. maddelerinin Anayasa'nın Başlangıç bölümü ile 2, 5. ve 168. maddelerine; Yasanın 3. maddesinde yer alan 'buluculuk', 'nezaret', 'bilanço', 'faaliyet raporu', 'bilanço kârı' ve 'yeminli teknik büro' başlıklı fıkraların; 5. maddesinin dördüncü fıkrasının son cümlesinin; 9. maddesinin ikinci fıkrasının; 11. maddesinin son fıkrasının; 13. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinin; 16. maddesinin son fıkrasının, 17. maddesinin son fıkrasının; 20. maddesinin son fıkrasının, 24. maddesinin son fıkrasının; 26. maddesinin son fıkrasının; 27. maddesinin; 29. maddesinin son fıkrasının; 31. maddesinin ikinci fıkrasının; 34. maddesinin üçüncü fıkrasının; 36. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinin; 48. maddesinin birinci ve altıncı fıkralarının; Geçici 2. maddesinin altıncı fıkrasının Anayasa'nın 7. ve 124. maddelerine; Yasanın 13. maddesini Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrasına; 48. maddesinin Anayasa'nın 128. ve 129. maddelerine aykırılığı iddiası ile iptalleri istemidir.

II- METİNLER :

A- İptali İstenen Yasa Kuralları :

4.6.1985 günlü, 3213 sayılı 'Maden Kanunu'nun iptali istenen maddeleri şunlardır :

MADDE 1.- Bu Kanun madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usulleri düzenler.

MADDE 2.- Tabiatıta element (basit), bileşik (mürekkep) veya karışım (mahlut) halde bulunan, aşağıda yazılı maddeler bu Kanuna göre maden sayılır.

I- ENERJİ MADENLERİ :

Maden kömürü (Linyitten Antrasite kadar her nevi kömür, asfaltit, bitümlü şist, bitümlü şeyi), radyoaktif mineraller (Uranyum, Toryum, Radyum, Niyop, Lantan, Neodyum, Praseodyum, Selenyum).

II- METAL MADENLERİ : Altın, Bakır, Pirit, Kobalt, Nikel, Kurşun, Çinko, Gümüş, Kadmiyum, Bizmut, nadir elementler (indium, Galyum, İtiryum, Talyum, Germanyum), Kalay, Tantal, Tellür, Molibden, Tungsten (Wolframit, Şelit) Demir, Manganez, Titan (İlmenit, Rutil),

Vanadyum, Arsenik, Civa, Antimuan, Krom, Platin, İridyum, Paladyum, Osmiyum, Rutenyum, Rhadyum, Alüminyum (Boksit),

III- SANAYİ MADENLERİ :

Bileşiminde en az % 15 Al_2O_3 ihtiva eden killer (Kaolen, Kaolinit, Dikit, Alunitik kaolen, Nakrit, Hallosit. Glossekolit, Allofan, İmogolit, Şiferton, Refrakter kil, Ateş kili, Bağlama kili), Bentonit (İllit, Loglinit, Montmorillonit, Notronit, Saponit, Hektorit, Baydilit), Atapuljit (Poligorskit), Alünit (Şap), Sodyum, Potasyum, Lityum, Kalsiyum, Magnezyum, (Anion ve katyon olarak) tuzları (Tuz Kanunu hükümleri mahfuzdur), Vollastonik, Talk, Siteattit, Pirofillit, Diatomit, Dunit, Olivin, Zeolit, Sillimanit, Andaluzit, Dumortiorit, Dişten (Kyanit), Fosfat, Apatit, Amyant, Manyezit, Trona (Tabii soda), Perlit, Grafit, Kükürt, Florut, Kriyolit, Zımpara taşı (Diyaspor), Barit, Stronisyum tuzu (Selestin), Kuvars, Kuvarsit ve bileşiminde en az % 90 SiO_2 ihtiva eden kuvars kumu, Bor tuzları (Kolemanit, Ulxit, Borasit, Tinkal, Pandermit) veya bünyesinde en az % 10 B_2O_3 bulunan diğer bor mineralleri, Feldispat (feldispat ve feldispattoit grubu mineraller), Mika (Biyotit, Muskovit, Serisit, Lepidelit, Flogofit, Vernikulit), Mermer (Kalker, Dolomit, Kalsit, Aragonit, Traverten, Albatr, Diabaz, Granit, Serpantin ve kesilip parlatılabilen diğer taşlar), Nefelin, Siyenit, Ponza, Kalsedon,

IV- KIYMETLİ TAŞLAR :

Elmas, Korundum, Morganit, Zümrüt, Akuvamarin, Helidor, Aleksandirit, Beril, Yakut (Rubi), Safır (Gök yakut), Agat, Yosunlu Agal, Oniks, Sardoniks, Japs, Karnolin, Heliotrop, Kantaşı, Krizopras, Opal [(İrize Opal (Aynül Şems), Kırmızı Opal, Siyah Opal, Ağaç Opalil], Kuvars kristalleri, [Ametist, Sitrin, Neceftaşı (Dağ kristali, Dumanlı Kuvars, Kedigözü (Maion), Avanturin, Venüstaşı, Gül Kuvars (Rose)], Turmalin (Rubellit, Vardelit, İndigolit), Zirkon, Topaz, Aytası (Moonstone), Turkuvaz (Firuze), Spodümen, Kehribar, Lazurit (Lapislazuli, Oltu taşı, Diopsit, Amorzonit, Lületaşı, Labrodorit, Epidol (Zeozeit, Tanzanit), Olivin (Zebercet), Spinel, Jadeit Yeşim veya Jad, Rodonit, Rodokrozit, Gröna mineralleri (Spesartin, Grosüller Hessonite, Dermontoit, Uvarovit, Piro, Almandin), Diaspor kristalleri, Kemerririt.

Burada zikredilmemiş bir madde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile bu Kanun hükümlerine tabi tutulur.

V- YUKARIDAKİ MADENLERİ İHTİVA EDEN VE BU MADENLERİN ELDESİNDE KULLANILAN GAZ VE SULAR :

MADDE 3.- Kanunda geçen deyimler aşağıda açıklanmıştır :

Bakanlık : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.

İlgili Daire : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden Dairesi.

Takaddüm Hakkı : Maden hakkı için ilk müracaat edene tanınan öncelik.

İhbar : Arama ve ön işletme ruhsat sahasında olmamak kaydı ile evvelce tespit edilmemiş bir maden zuhurunun ilgili daireye bildirilmesi.

Arama Ruhsatı : Belirli bir alanda maden arama faaliyetlerinde bulunulabilmesi için verilen yetki belgesi.

Buluculuk : Herhangi bir ruhsat döneminde yönetmeliğinde belirtildiği şekilde bir maden zuhurunun ortaya çıkartılması.

Ön İşletme Ruhsatı : Arama safhasından sonra işletme dönemine hazırlık ve gerek duyulabilecek diğer araştırmaların yapılabilmesini sağlamak için azami üç yıl süre ile faaliyetlerin devamlılığı amacı ile verilen yetki belgesi.

İşletme Ruhsatı : İşletme faaliyetlerinin yürütülebilmesi için verilen yetki belgesi.

İşletme İzni : Bir madenin işletmeye alınabilmesi için izin.

Beyan : İlgililerin resmî kuruluşlara herhangi bir durumu belirlemek veya açıklamak maksadı ile vermiş oldukları yazılı belge.

Maden Sicili : Tüm madencilik faaliyetleri ile ilgili bilgilerin kaydedildiği yer.

Pasa : Mevcut ekonomik ve teknik şartlara göre işletilmesi mümkün olmayan, ancak işletme gereği istihsal edilen cevher.

Prospeksiyon : Madencilik arama faaliyetlerine mesnet teşkil edecek ön bilgilerin toplanması işi.

Görünür Rezerv : Boyutları, tenoru belirlenmiş üretilebilir kesin cevher miktarı.

Ekonomik Cevher : Günün teknik ve ekonomik şartlarında kârlı olarak değerlendirilebilecek cevher.

Kamulaştırma : İşletme ruhsat süresi boyunca ruhsat alanında kalan özel mülkiyet arazilerine madencilik faaliyeti için alınan kamulaştırma kararı.

Nezaret : İşletmelerin tekniğine ve emniyet nizamnamelerine uygun olarak yürütülmesinin kontrolü.

Nezaretçi : İşletmelerin teknik ve emniyet yönünden nezaretini yaparı sorumlu ve yetkili maden mühendisi.

Teksir : Ruhsat alanlarının bu Kanun gereğince küçültülmesi.

Münfesihi : Hakların hiçbir bildirime gerek kalmaksızın otomatik olarak fesh olması.

Bilanço : Her işletme izni için ayrı ayrı yönetmelikteki örneğe göre hazırlanacak ve sadece Devlet hakkı, madencilik fon katkısı, ihbar ve buluculuk haklarının hesaplanmasında geçerliliği olan beyan niteliğinde belgedir.

Faaliyet Raporu : Madencilik faaliyetlerinin yönetmeliğinde belirtildiği üzere fenni nezaretçi tarafından hazırlanan takdim metni.

İmalat Haritası : İşletmelerde üretim yapılan yerleri, miktarları ve yapılış şeklini gösterir ölçekli beyan niteliğinde harita.

Proje : Yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesi amacına dönük belirli girdileri seçilmiş bir teknoloji kullanarak mevcut ve potansiyel talebi karşılamak üzere mal ve cevher üretmek için çalışmaları düzenleyen beyan niteliğinde rapor.

Kantar Fişi : Cevher nakillerinde cevherin ağırlığını gösterir tartı makbuzu.

Sevk Fişi : 213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 2365 Sayılı Kanunla değişik 240 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (A) bendinde yer alan taşıma irsaliyelerindeki bilgileri ihtiva eden beyan niteliğinde belgedir.

İhtisaslaşmış Devlet Kuruluşu : Maden Dairesi, MTA, TKİ, TTK, ETİBANK, EİE İdaresi, DSİ, Sanayi ve Ticaret, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığına bağlı kuruluşlar, TEK, Karayolları ve Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlükleri gibi madencilik faaliyetleri ile ilgili konularda ihtisas sahibi Devlet kuruluşları.

Maden Hakları : Madenlerin aranması, bulunması ve işletilebilmesi için verilen izinler ve maden yataklarının bulunmasına yardımcı olanlara tanınan maddî imkânlar.

Teminat : Madencilik faaliyetlerinde Kanun hükümlerine ve tekniğine uygun çalışmayı temin amacı ile alınan nakit karşılığı olan geçici ödeme.

Bilanço Brüt Kârı : Yönetmelikteki örneğe göre hazırlanmış bilançoda, genel yönetim giderleri payı hariç tutularak hesaplanacak brüt kârdır.

Devlet Hakkı : Maden istihracı ile sağlanacak gelirden Devlet payına düşen kısım.

Madencilik Fonu : Madencilik faaliyetlerinde istikrarı sağlamak ve desteklemek amacı ile teşekkül ettirilmiş fon.

Kritik Cevher Stokları : Ekonominin buhranlı dönemleri geçiştirebilmesi için gerekli ekonomik büyüklükteki cevher stokları.

Yeminli Teknik Büro : Denetim ve gözetim dışında yönetmelikte belirtilen görevleri yürütmek üzere kurulmuş, çalışma alanlarında ihtisas sahibi olmuş Devlet güvenliği açısından sakıncası bulunmayan mühendis ve personelden oluşan büro.

MADDE 5.- Madenler üzerinde tesis olunan ilk müracaat (takaddüm), ihbar, arama ruhsatnamesi, buluculuk, ön işletme ruhsatı ve işletme ruhsatı haklarının hiç birisi hisselerle bölünemez. Her biri bir bütün halinde muameleye tabi tutulur.

Maden ruhsatları ve buluculuk hakkı, devredilebilir.

Durum maden siciline şerh edilir. Devir muamelesi maden siciline şerh edilmesi ile tamam olur.

Maden hak ve vecibeleri miras yolu ile intikal eder. Bu hak ve vecibeler, bütün mirasçılarının vekâletini havi bir vekâletname ile 6 ncı maddede belirtilen niteliklere sahip

mirasçılardan birine veya üçüncü bir şahsa devredilir. Mirasçıların ittifak edememeleri halinde mirasçılardan birinin müracaatı ile mahkeme mirasçılardan bu hakkın en ehil olana tahsisine veya bu da mümkün olmazsa ruhsatın satılmasına karar verir. Mahkeme bu hususu basit muhakeme usulü ile halleder. Eğer dava sözkonusu değil ise 6 ay içerisinde intikal işlemleri tamamlanmayan ruhsatlar fesh edilir. Devir ve intikal işlemlerinin ne şekilde yapılacağı yönetmelikte belirtilir.

Madenler üzerindeki hakların devir ve intikali bu Kanun ve yönetmelikte gösterilen hükümlerin tatbikini geciktiremez.

MADDE 6.- Maden hakları, medenî hakları kullanmaya ehil TC. vatandaşlarına, madencilik yapabileceği statüsünde yazılı Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına göre kurulmuş tüzelkişiliği haiz şirketlere, bu hususta yetkisi bulunan kamu iktisadî teşebbüsleri ile müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum kuruluş ve idarelerine verilir.

Maden hakları, gerçek veya tüzel tek kişi adına verilir.

Devlet memurları, diğer kamu görevlileri, ilgili dairenin merkez ve taşra teşkilâtında çalışan yevmiyeli ve mukaveleli personel, arama, ön işletme ve işletme ruhsatı alamaz.

Maden arama veya işletme hakkını haiz iken memur olanlar memuriyete geçişlerinden itibaren 6 ay zarfında bu haklarını devretmeye mecburdurlar.

3 üncü fıkradaki yasaklamaya tabi olup miras yoluyla kendisine maden ruhsatı intikal eden mirasçı, durumundaki mani hal ortadan kalkmadığı takdirde 5 inci maddenin 4 üncü fıkrası hükmü uygulanır.

MADDE 7.- Memleket kara sınırlarından itibaren ufken 500 metre mesafede maden arama, ön işletme ve işletme ruhsatı verilmez. Kara suları, iç sular ve bunların altındaki yerler bu tahdide tabi değildir.

Belediye imar sahaları ve mücavir alanlar içindeki maden arama, ön işletme ve işletme faaliyetleri belediyeden müsaade alınması ile yapılır. Ruhsat alındıktan sonra belediye imar sınırları içine alınan maden sahaları bu hükümden müstesnadır.

Orman, ağaçlandırma alanlarında, askerî yasak bölgelerde ve sit alanları yakınlarında madencilik faaliyetlerinde bulunulması ilgili Kanun hükümlerine göre izne tabidir.

Amme hizmeti veya umumun istifadesine tahsis edilmiş mahallerde ve bu tür tesislere ufken 60 metre mesafe dahilinde arama, ön işletme ve işletme yapılabilmesi Bakanlığın iznine bağlıdır.

Binalara ufken 60 metre, avlu, bağ ve bahçelere 20 metre mesafede maden araması ve işletilmesi mülk sahibinin iznine bağlıdır. Bu madde hükümlerine tabi yerlerde izinsiz madencilik faaliyetinde bulunulduğunun tespiti halinde teminatın 1/3'ü irad kaydedilir. Tekerrürü halinde teminatın tamamı irad kaydedilerek ruhsat fesh olunur.

MADDE 8.- Yürürlükte olan arama, ön işletme veya işletme ruhsatı verilmiş maden sahası üzerinde başka ruhsat verilmez.

MADDE 9.- Madencilik yatırımları, kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlara sağlanan haklardan yararlandırılabilir.

Hangi madenlerin birinci fıkrada belirtilen haklardan yararlanabileceği, şartları ve diğer hususlar yönetmelikle tespit edilir.

MADDE 10.- Madencilik faaliyetlerinin bu Kanun hükümlerine göre devamı süresince teknik ve mali konularda yapılan yazılı beyanlar ile yetkili kişilerce tanzim edilen raporlar doğru kabul edilir.

Teknik elemanlar sadece ihtisas sahibi oldukları konularda beyanda bulunabilirler ve beyanları ile sorumludurlar. Ruhsat sahipleri ise teknik konular dışındaki tüm beyanlardan sorumludurlar.

Beyanlardaki hata ve noksanlıklar gerekçe bildirilmek sureti ile verildikleri tarihten itibaren 2 ay içerisinde düzeltilebilir. Ancak gerçek dışı, yanıltıcı, kanun hükümlerinin icraatını engelleyen, haksız surette hak iktisap eden veya hak iktisabına sebep olan teknik elemanların durumlarının belirlendiği tarihten itibaren 3 yıl süre ile bu Kanun nezdinde yapacakları beyanlar geçersiz sayılır. Bu husus bağlı oldukları meslek teşekküllerine ve ilgililere bildirilir.

Bu tür fiilleri işleyen veya işlenmesine yol açan ruhsat sahiplerinin bir defaya mahsus olmak üzere teminatları madencilik fonuna irad kaydedilerek 5 katına çıkarılması tebliğ edilir. Teminatların tamamlanmaması halinde 13 üncü madde hükümleri tatbik olunur. Bu fiillerin tekrarı halinde konu ile ilgili ruhsatları fesh olunarak teminatları madencilik fonuna irad kaydedilir.

Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri mahfuzdur.

MADDE 11.- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, maden hakları ile ilgili bütün faaliyetlerin yürütülmesini ve vecibelerin yerine getirilmesini kontrol ve denetimini yapmak ve yönlendirmek için teknik ve malî konuları yerinde incelemek maksadıyla ihtisaslaşmış diğer Devlet kuruluşlarından da yararlanarak inceleme raporu hazırlar.

Birinci fıkraya göre yapılan inceleme sonunda gerçek dışı ve/veya yanıltıcı beyanda bulundukları tespit edilenler hakkında 10 uncu madde hükümleri uygulanır.

İnceleme yapacakların nitelikleri, incelemenin nasıl yapılacağı ve raporların tanzimi ile diğer hususlar yönetmelikte belirtilir.

MADDE 13.- Her türlü maden ruhsatının alınabilmesi için Harçlar Kanununun belirlediği harçlar ile şartları ve miktarları aşağıda belirtilen şekilde tespit edilecek teminatların ödenmiş olması gereklidir. Saha terk edildiği takdirde teminatların kalan kısmı iade edilir.

Teminatlar ruhsat alanları ile orantılı olarak arama ruhsatı için hektar başına 250 lira, ön işletme ruhsatı için hektar başına 500 lira, işletme ruhsatı için hektar başına 1000 liradır. Bu miktarlar her yıl bütçe kanunlarında günün ekonomik şartlarına göre yeniden tespit edilir.

Ruhsat alanlarının sınırları iki defaya mahsus olmak üzere hak sahiplerinin müracaatı ile değiştirilebilir. Aynı şahsa ait bitişik sahalara ait ruhsatlar talep üzerine tek ruhsat altında birleştirilebilir. Teminatlar son duruma göre yeniden tespit edilir. Ruhsat alanlarının

değiştirilmesi, ruhsatların birleştirilmesi ile ilgili işlemler yönetmeliğinde belirlendiği şekilde yapılır.

Teminatların irad kaydedilen kısımları ile bu Kanuna göre teminattan yapılan kesintiler 3 ay içerisinde tama iblağ edilmediği takdirde geri kalan teminat da irad kaydedilir. İkinci 3 aylık dönem sonuna kadar teminat tekrar yatırılmadığı takdirde maden ruhsatı feshedilir.

MADDE 14.- Maden sahasından çıkarılacak cevherlerden işletme yıllık brüt kârının % 5'i Devlet hakkı olarak, % 5'i Madencilik Fon İştiraki şeklinde her yıl Mart ayının son günü akşamına kadar ilgili daire tarafından tahakkuk ettirilerek, ruhsat sahibince Devlet hakkı Hazineye, fon iştiraki ise Etibank'a ödenir.

Çıkardığı cevheri kendi fabrikasında hammadde-girdi olarak kullanan şirketler için Devlet hakkına esas olacak değer bilançoda maliyetin asgari % 30'u kadar brüt kâr kabul edilerek hesaplanır.

Devlet hakkının ve fon iştirakinin tahakkukuna esas teşkil edecek bilanço yönetmelikle belirlendiği şekilde hazırlanır.

MADDE 15.- Reşit her Türk vatandaşının daha evvel tespit edilmemiş bir maden zuhurunu yürürlükte bulunan bir arama ve ön işletme ruhsat sahasında olmamak üzere cins, yer ve ebadı ile birlikte ilgili daireye bildirmesi ile ihbar hakkı doğar.

Ruhsat sahibi, arama, ön işletme ruhsatları sürelerinde faaliyet raporu ile zuhurunu bildirdiği madenlerin de bulucusu sayılır.

İhbar ve buluculuk hakkı ile ilgili işlemler yönetmelikte belirtilir.

İhbar ve buluculuk hakkı mevcut sahalarda o madenler için ön işletme ve/veya işletmeye geçildiği andan itibaren yıllık işletme brüt bilanço kârının % 1'i ihbar, % 2'si buluculuk hakkı olarak her yıl Mart ayının son günü akşamına kadar ruhsat sahibi tarafından ilgili daireye yatırılır. Süresi içinde yatırılmayan ihbar veya buluculuk hakkı tutarları ruhsat teminatlarından kesilerek ilgili daire tarafından hak sahibine ödenir.

Aynı yılın son günü akşamına kadar ihbar veya buluculuk hakkı ile ilgili alacaklar, hak sahibince mücbir bir sebebe dayanmaksızın alınmadığı takdirde Madencilik Fonuna irad kaydedilir.

MADDE 16.- Madenler arama ruhsatı ile aranır. Mermer için 250 hektara kadar, göl sularının ihtiva ettiği madenler için 2000 hektara kadar ayrı ayrı diğer bütün madenler için ise alan sınırlaması olmaksızın ve maden ismi belirtmeksizin tek ruhsat verilir.

Müracaatlarda öncelik hakkı esastır. Müracaat ilgili daireye veya valiliklere 1/25000 ölçekli haritalarda koordinatları verilen noktalarla sınırlandırılmış alanlar için yapılır. Talep edilen sahanın müsait olup olmadığı müracaatçıya bildirilir. Sahanın müsait olan kısmına Madde 13'e göre hesaplanacak teminat tutarının onda biri kadarı rezarvasyon ücreti olarak madencilik fonuna yatırıldığı takdirde, saha müracaatçı adına 15 gün süre ile kapalı tutulur. Süresi sonuna kadar gerekli işlemleri tamamlanmayan müracaatlar iptal edilir.

İşlemleri tamamlanan, harç ve teminatları yatırılmış müracaatlara arama ruhsatı verilir.

Bu maddeye göre yapılacak müracaatların ve işlemlerle arama ruhsatının veriliş şekli yönetmelikte belirtilir.

MADDE 17.- Arama ruhsatı 8'er aylık 3 arama dönemi ve 6 aylık proje hazırlık dönemi olmak üzere toplam 30 aydır. Bu süre uzatılamaz.

Her arama faaliyet dönemi son günü akşamına kadar ruhsat sahibi en az bir jeoloji ve bir maden mühendisi tarafından hazırlanan arama faaliyet raporlarını, eğer ön işletme ruhsatı talebinde bulunacak ise en az bir maden mühendisi tarafından hazırlanan ön işletme projesini, işletme ruhsatı talebinde bulunacak ise en az bir maden mühendisi tarafından hazırlanan işletme projesini ilgili daireye vermek zorundadır.

Faaliyet raporları veya projeler süresi içinde verildiği takdirde teminatın 1/4'i ruhsat sahibine iade edilir. Süre sonunda rapor veya projeler verilmediği takdirde o döneme ait teminat Madencilik Fonuna irad kaydedilir.

İşletme ve işletme ruhsatı talebinde bulunulabilmesi için arama ruhsat süresi son günü akşamına kadar bütün arama faaliyet raporlarının teslim edilmiş olması gerekir.

Şartları yerine getirilmeyen arama ruhsatları, süreleri sonunda feshedilir ve saha otomatik olarak yeni aramalara açılır.

Faaliyet raporlarının, ön işletme projesinin, işletme projesinin ne şekilde tanzim edileceği ve ihtiva edeceği hususlar yönetmelikte belirtilir.

MADDE 18.- Arama ruhsat sahibi, arama faaliyetinin teknik gereklerini yerine getirebilmek için çevresindeki ruhsat sahalarında, saha veya işletmeye zarar vermeyecek şekilde prospeksiyon yapabilir. Arama ruhsat sahibinin, prospeksiyon yaptığı işletme ruhsat sahalarında daha evvel kayıtlara geçmemiş bir maden varlığının tespitinde 15 inci madde hükümlerine göre sadece ihbar hakkı doğar.

MADDE 19.- Arama ruhsat sahibi arama ve rezerv tespit çalışmalarının olumlu bir gelişme gösterdiğini, arama ve diğer faaliyetlere bir süre daha devam edilmesi ile daha büyük işletme veya tesis kurma imkânlarının doğabileceğini beyanla ön işletme projesi vererek ön işletme ruhsatı talebinde bulunabilir.

İşlemlerini tamamlayan arama ruhsat sahibi ön işletme ruhsatı almaya hak kazanır.

Ön işletme ruhsatı için müracaat işlemleri, ön işletme projesinin ne şekilde tanzim edileceği yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 20.- Ön işletme ruhsat süresi üç yıldır. Bu süre uzatılamaz. Ön işletme faaliyet raporlarının ruhsat verildiği tarihten itibaren azami birer yıl ara ile ilgili daireye teslim edilmiş olması gerekir. Teslim edilen faaliyet raporları ile teminatların 1/3'ü iade olunur. Aksi takdirde Madencilik Fonuna irad kaydedilir.

Ön işletme faaliyet raporlarının ne şekilde tanzim edileceği yönetmelikte belirtilir.

MADDE 22.- Arama ruhsat süresi sonuna kadar ruhsat sahibi faaliyet raporları ile işletilmeye elverişli cevher bulamadığını bildirmiş veya ruhsatın herhangi bir döneminde

kendiliğinden sahayı terk etmiş veya ön işletme veya işletme talebinde bulunmamış veya 17 nci madde hükümlerine göre ruhsatı fesh olunmuş ise, saha, arama süresinin hitamında otomatik olarak yeni aramalara açılır.

Bu suretle aramalara açılan saha ile ilgili bilgiler 60 gün süre ile ilgili daire ve vilâyetlerde asılarak ilân edilir. Bu süre sonunda sahaya hiç talip çıkmaz ise sınırları paftalardan silinerek aramalara açılır, tek bir müracaat olursa 16 nci madde hükümlerine göre ruhsat hakkı doğar. Yeni aramalara açılan sahaya aynı anda birden fazla müracaat olursa şahıslardan, ilgili dairede anında açık artırma şeklinde Madencilik Fonuna en fazla parayı bağışlayana ruhsat verilir.

MADDE 24.- Ruhsat sahibinin, arama veya ön işletme ruhsat süresi sonuna kadar ilgili daireye müracaatı ve işletme ruhsatı talebinde bulunması ile işletme ruhsat hakkı doğar.

İşletme ruhsatı alınabilmesi için, raporlarla tespit edilmiş işletmeye elverişli ekonomik cevherlerin bilahare gerektiğinde taksire mesnet teşkil edecek şekilde işletme sınırlarının, işletmeye alınma sıralarının ve ilk işletmeye alınacak maden içinde işletme projesinin ilgili daireye verilmesi gerekir.

İşletme ruhsatı verilmesi ile ilgili işlemler, işletme sınırlarının tespit şekli, işletme projesinin nasıl hazırlanacağı ve neleri ihtiva edeceği yönetmelikte belirtilir.

MADDE 25. - İşletme ruhsatı süresi on yıldan az olamaz. Bu süre, talep üzerine ilgili daire tarafından maden rezervlerinin kaynak israfına sebep olmayacak şekilde aranması, bulunan maden kaynak ve damarlarının rasyonel bir şekilde işletilmesi için gerekli ve zorunlu yatırımların yapılmış ve tesislerin inşa edilmiş olması, tesislerin üretimi seferber edecek şekilde çalıştırılmasının sağlanması ve benzeri şartların bulunması halinde uzatılabilir.

Ancak toplam süre altmış yılı geçemez. Süre, ruhsatın verildiği tarihte başlar.

MADDE 26.- İşletme ruhsat sahibi sahasında herhangi bir maden için proje vererek işletme izni almadan işletme faaliyetinde bulunamaz.

İlk işletme izni, 24 üncü maddeye göre işletme projesinin ilgili daireye tevdi üzerine işletme ruhsatı ile birlikte verilir. Bu iznin verilış tarihinden itibaren altı ay içerisinde ruhsat sahibi madeni işletmeye almak zorundadır. Aksi takdirde ruhsat münfesi olur.

İşletme izninin verilış şekli yönetmelikte belirtilir.

MADDE 27.- İşletme izni devredilemez. İşletme ruhsatı bir bütün olarak ve yönetmelikte belirtilecek esaslar çerçevesinde devredilebilir.

MADDE 28.- İşletme ruhsat sahibi 24 üncü madde hükümleri uyarınca işletmeye alma sırasını bildirdiği madenleri, en fazla beşer yıl ara ile işletmeye almak zorundadır.

Değişik dönemlerde süresi içinde işletmeye alınmayan madenler ile ruhsat sahası içinde henüz işletmeye alınmamış diğer madenler 24 üncü maddenin 2 nci fıkrasında belirtildiği şekilde ruhsat sahibince bildirilmiş taksir sınırlarına göre ilgili dairece taksir edilerek ruhsat alanı sadece işletmeye alınmış madenleri içine alacak şekilde küçültülür.

MADDE 29.- Bir işletme ruhsatındaki her işletme izni ile ilgili bütün faaliyetler ayrı ayrı yürütülür.

Proje değişikliğinin uygulamaya geçmeden ilgili daireye bildirilmesi zorunludur. Aksi halde 10 uncu maddeye göre işlem yapılır.

İşletme süresince ruhsat sahibi her yıl Mart ayı sonuna kadar her işletme izni için işletme faaliyet raporunu, imalat haritasını, bilançosunu, arama faaliyet raporunu ve bir sonraki yıl için üretim programını ilgili daireye vermek zorundadır.

Yukarıdaki fıkra da belirtilen hususlar iki defa yerine getirilmediği takdirde işletme teminatı Madencilik Fonuna irad kaydedilir. Üç yıl içinde bütün noksanlıklar tamamlanmamış ise ruhsat iptal olunur.

İşletme faaliyet raporlarının imalat haritasının, üretim programlarının kimler tarafından ne şekilde tanzim edileceği yönetmelikte belirtilir.

MADDE 30.- Herhangi bir sebeple düşmüş, terkedilmiş veya taksir edilmiş işletme ruhsat sahipleri ilgili dairede ve vilayetlerde Bakanlıkça onaylanmış listeler halinde 3 ay süre ile ilan edilerek, yine bu listelerde belirtilen tarihte, Bakanlıkça öngörülen şartlarla ilgili dairede yapılacak açık artırma ile ihale edilir.

Açık artırmada taban fiyat ruhsat alımına tekabül eden teminat kadar olup, bu bedel üzerinden en yüksek değeri veren talip ruhsat almaya hak kazanır.

Yapılan ihalede sahaya talip çıkmaz ise saha, 3 ay süre ile bekletilerek teminat kadar meblağı ihale bedeli olarak yatırmayı taahhüt eden ilk talibine verilir. 3 ay sonunda sahaya talip çıkmaz ise otomatik olarak aramalara açılır.

MADDE 31.- (İkinci fıkra)

Fennî nezaretçinin görev, yetki, sorumlulukları ile diğer hususlar yönetmelikte belirtilir.

MADDE 34.- (Üçüncü fıkra)

Fonun işleyişi Muhasebe-i Umumiye Kanunu, Devlet İhale Kanunu ve Harcırah Kanunu hükümlerine tabi değildir. Fonun denetimi 20.10.1983 tarih ve 72 sayılı Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname esaslarına tabidir. Fon, Bakanlar Kurulu Kararı ile kritik madenlerin stoklanması, yurt içi destekleme maden alımlarında, zararına yapılacak maden ihraç bağlantılarının sübvansiyonunda kullanılabilir. Fonla ilgili hususlar yönetmelikte belirtilir.

MADDE 36.- (Üçüncü fıkranın son cümlesi)

.Bunun ne şekilde yapılacağı yönetmelikte belirtilir.

MADDE 48.- Denetim ve gözetim dışında yönetmelikle tespit edilen görevleri yürütmek üzere gerektiğinde yeminli teknik bürolar, Bakanlığın izni ile kurulabilir.

Yeminli teknik bürolar, en az yedi yıllık fiili meslek tecrübesi olan ve yönetmelikle tespit edilen mühendisler tarafından kurulabilir.

Nüfus ve iş yoğunluğunun fazla olduğu il ve ilçelerde birden çok yeminli teknik büronun kurulması Bakanlığın müsaadesine bağlıdır.

Bir ilçede, iş azlığı sebebiyle yeminli teknik büro kurulamadığı veya kurulmuş büro kapandığı takdirde, çevre ilçelerden bir yetkili büro Bakanlıkça görevlendirilebilir.

Yeminli teknik büro sahibi ve bu büroda çalışanlarla bunların ikinci dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlarına arama, ön işletme, işletme ruhsatı verilemez.

Yeminli teknik büroların teşkili, bu bürolarda çalışacak personelin nitelikleri, hizmet karşılığı ücret tarifeleri, çalışma esasları ve diğer hususlar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikte belirtilir.

Bu Kanunda yetki ve görev verilen yeminli teknik bürolar elemanları, bu görevlerini ifa ederken işledikleri suçlar dolayısıyla Devlet memuru sayılırlar ve Devlet memuru gibi cezalandırılırlar. Ayrıca bu suçları işleyen büro sahibi ise büroları kapatılır, bir daha büro açamazlar. Suçu işleyen büroda çalışan ve suça iştirak eden görevliler bu çeşit bürolarda bir daha görev alamazlar.

Yeminli teknik bürolar Bakanlığın denetimine tabidir.

MADDE 49.- 2840 sayılı Kanun hükümleri saklıdır. Ancak, bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra bulunacak bor, trona ve asfaltit madenlerinin aranması ve işletilmesi bu Kanun hükümlerine tabidir.

Bunların ihracatına ait usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca tespit edilir.

MADDE 50.- Bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra toryum ve uranyum madenlerinin aranması ve işletilmesi bu Kanun hükümlerine tabidir.

Üretilen cevher Devlete veya Bakanlar Kurulunca tespit edilecek yerlere satılır.

GEÇİCİ MADDE 2.- (Altıncı fıkra)

.....

Yürürlükteki işletme ruhsatları ve işletme imtiyaz sahipleri projelerini sekiz ay içinde bu Kanunda belirtilen şartlara uygun şekilde tadil etmekle yükümlüdür. Ayrıca, faaliyet raporlarını, bilançosunu Yönetmelikte belirtildiği şekilde tanzim etmek ve Devlet hakkı, varsa buluculuk hakkı, teminat ve harçlarını bu Kanun hükümlerine göre ödemek zorundadır. Ancak ödemelerin mükerrer olanları borçtan mahsup edilir.

.....

GEÇİCİ MADDE 7.- 2840 sayılı Kanunun geçici maddesinde yer alan bor tuzları sahalarında eski ruhsat sahipleri tarafından çıkarılmış cevher, bakiye yığınları, cüruf stokları ve pasalar üzerinde bunları çıkaranların her türlü hakları için belirtilen 18 aylık pasa değerlendirme

süresi 1986 Aralık ayı sonu olarak değiştirilmiş ve hakları ihya edilmiştir. Adı geçen malzemelerin nakliyeleri, ödenecek Devlet hakkı ile madencilik fon katkısı ve yapılacak beyanlar bu Kanun hükümlerine tabidir.

B- Dayanılan Anayasa Kuralları :

BAŞLANGIÇ

Ebedî Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada;

Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda, Türk Milletinin meşru temsilcileri olan Danışma Meclisince hazırlanıp, Milli Güvenlik Konseyince son şekli verilerek Türk Milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya O'nun eliyle vazolunan bu ANAYASA :

- Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

- Dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

- Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu Millet adına kullanmağa yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

- Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

- Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

- Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

- Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve 'Yurtta sulh, cihanda sulh' arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere;

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

MADDE 5.- Devletin temel amaç ve görevleri Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.

MADDE 124.- Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

MADDE 128.- Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

MADDE 129.- Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

MADDE 161.- (Son fıkra)

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

MADDE 168.- Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

C- İlgili Yasa Maddeleri :

13.6.1983 günlü ve 18076 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 10.6.1983 günlü ve 2840 sayılı 'Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun'un 2. ve 4. maddeleri şöyledir :

MADDE 2.- Bor tuzları, trona (Tabii Soda), asfaltit, uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesi Devlet eliyle yapılır. Bu madenler için 6309 sayılı Maden Kanunu gereğince gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerine verilmiş olan ruhsatlar iptal edilmiştir.

MADDE 4.- 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun gereği ilgili kamu kuruluşlarına devri öngörülen linyit ve demir sahalarından, bu Kanuna ekli listede belirtilenler dışında olup kamu kuruluşu uhdesine geçmiş maden sahaları bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına müracaat edildiği takdirde eski sahiplerine iade edilir.

III- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca, Başkan H. Semih ÖZMERT, Orhan ONAR, Necdet DARICIOĞLU, Kenan TERZİOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Selâhattin METİN, Servet TÜZÜN, Mahmut C. CUHRUK ve Mustafa ŞAHİN'in katılmalarıyla 26.9.1985 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; dava dilekçesinde daha önce saptanan eksiklerin 2949 sayılı Kanunun 27. maddesi uyarınca giderildiği görüldüğünden, işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi, iptali istenilen yasa hükümleri, aykırılık iddiasına dayanak yapılan Anayasa maddeleri ve bunlarla ilgili gerekçeler, Danışma Meclisi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin konu ile ilgili görüşme tutanakları ile öteki metinler incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A. Genel Açıklama

İptal isteminin Anayasa'nın sözü ve ruhu yönünden incelenmesine geçmeden önce 'Maden' ve 'Madencilik Sektörü'nün temel özelliklerini, bu sektörle ilgili hukukî sistemi ve sektörün Türkiye Ekonomisi içindeki yeri ile bu sektörün Türk Hukuk Sistemi içinde nasıl bir düzenlemeye tâbi tutulduğunu, esas ilkeler açısından, gözden geçirmekte zaruret vardır.

1- Ulusal ekonomiyi oluşturan sektörlerden biri de 'Madencilik Sektörü'dür. Madencilik sektörü, bir taraftan başta sanayi olmak üzere, ekonominin diğer sektörlerinin ihtiyaç duyduğu temel girdileri sağlarken diğer taraftan, özellikle kırsal bölgelerde, yeni istihdam imkânları yaratır. Bu bölgelerde başta ulaşım olmak üzere, önemli altyapı yatırımlarının gerçekleşmesini sağlar. Çağdaş teknoloji, pazarlama ve finansman yöntemleri, madencilik sektörünün gelişmesine paralel olarak ülkenin kırsal bölgelerinde benimsenip yaygınlaşır. Bir başka yönden, madencilik ürünleri ihracatı ülkeye döviz kazandıran önemli bir kaynaktır. Bugünün gelişmiş sanayi ülkelerinin hemen hepsinde madencilik sektörü, ekonomik kalkınmayı başlatan bir 'öncü sektör' görevi yüklenmiştir. Bu gibi ülkelerin millî gelirinde madencilik sektörünün payı % 10-15 gibi yüksek bir orandadır.

2- Madencilik sektörünü diğer sektörlerden ayıran bazı önemli özellikler vardır. Bu özelliklerin başında madenlerin tabiatta bulunan miktarlarının belli olması ve tükendikten sonra insan eliyle yeniden üretilmemesi gelir. Madenlerin tükendikten sonra yeniden üretilmemesi ve bu nedenle de mevcut madeni işleten kişi veya kuruluşun bir 'tabîî monopol' gücüne sahip olması; madenler üzerindeki mülkiyet hakkının hukukî rejimini, bütün toplumları asırlardan beri meşgul eden tartışmalı bir konu haline getirmiştir. Bu tartışmalar, madencilik sektörünün diğer sektörlerden farklı bir hukukî ve kurumsal yapı içine alınmasına neden olmuştur.

Madencilik sektörünün bir diğer önemli özelliği; başta sanayi olmak üzere, diğer sektörlerin (tarım, hizmetler, ulaşım, enerji vb) faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli temel hammaddeleri üretmekte olmasıdır. Bir başka deyişle, ekonominin faaliyetini sürdürebilmesi, madencilik sektörünün sürekli ve verimli bir tarzda üretimde bulunmasına bağlıdır. Bu sektörde meydana gelecek bir üretim aksaması, ekonominin diğer bütün kesimlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkiler.

Bu iki temel özelliği yanında madencilik sektörünün üzerinde durulan konu bakımından önemli diğer özelliklerine de kısaca göz atmak gereklidir. Bu özelliklerden biri, madencilik sektöründe kapital yoğun bir teknolojinin kullanılması ve kullanılan tekniklerin hızla demode olmasıdır. Bir başka özelliği de ne kadar bilimsel yöntemler kullanılırsa kullanılsın; rezervlerin miktarında ve kalitesinde daima bir yanılmanın söz konusu olabilmesidir. Üretimde mevcut olan bu risk, ürünlerin uluslararası pazarlanması yönünden de mevcuttur. Bu sektörde faaliyet gösteren bazı firmalar dünya çapında monopol durumuna gelmiş olup, stratejik önemdeki madenlerin arama ve işletme ruhsatlarını ele geçirdikleri gibi, dünya pazarlarında da üretim ve fiyat politikalarını diledikleri gibi düzenleyebilmektedirler. Bu dev monopollerin, özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin madencilik sektörü üzerinde doğrudan veya dolaylı, açık veya gizli, baskı ve kontrolları vardır. Bu durum bütün ülkelerde kamuoyunun madencilik sektörü ile ilgili hukukî ve kurumsal düzenlemeler karşısında çok duyarlı olmasına neden olmuştur.

3- Kısaca belirtilen bu özellikleri nedeniyle madencilik sektörünün işleyişi ile ilgili hukukî ve kurumsal yapı da ekonominin diğer faaliyet alanlarındaki yapıdan farklıdır.

Konunun ana hatları ile incelenmesine 'madenin hukukî mahiyeti' ele alınarak başlanabilir. Bugün dünyada madenin hukukî mahiyetini belirlemeye yönelik iki ayrı sistem söz konusudur. Bunlardan birincisi, madeni bulunduğu arazinin 'mütemmim cüz'ü' kabul eden sistemdir. İkinci sistem ise madeni, bulunduğu araziden hukuken ayrı ve bağımsız bir niteliğe sahip 'taşınmaz mal' olarak ele alan sistemdir.

Madenin hukukî mahiyeti üzerinde görüş birliği olmaması 'maden üzerindeki mülkiyet rejimi'nin de farklı olması sonucunu doğurmuştur. Nitekim bugün çeşitli ülkelerde maden için uygulanan üç ayrı mülkiyet rejimi tespit etmek mümkündür. Bunlardan birincisi 'mütemmim cüz rejimi'dir. Bu rejimde madenin bulunduğu arazinin sahibi aynı zamanda madenin mülkiyetine de sahiptir. İkinci rejime 'Devlet hakimiyeti rejimi' adı verilebilir. Bu rejimin özünü, madenler üzerindeki mülkiyet hakkının Devlete ait olması teşkil eder. Bu rejim iki ayrı şekilde uygulanabilmektedir. Birinci tür uygulamada Devlet, madenler üzerinde tam bir mülkiyet hakkına sahiptir. İkinci tür uygulamada ise madenler toplumun malı olup, Devlet bu madenlerin en verimli şekilde işletilmesini sağlamakla görevli ve yetkilidir. Üçüncü mülkiyet rejimi ise 'sahipsiz şeyler rejimi' denebilir. Bu rejimde madenin mülkiyet hakkı onu bulana aittir.

Bu üç ayrı rejimde mülkiyet hakkının konusu ya 'maddî' olabilir veya 'işletme hakkı' şeklinde belirlenebilir. Mülkiyet hakkının konusu eğer, maden rezervi, bu rezervin işletilmesi için açılan galeriler, kullanılan araç ve gereçler üzerinde bir mülkiyet hakkı olarak düşünülüyorsa, bu 'maddî' bir mülkiyet hakkıdır. Buna mukabil maden üzerinde mülkiyet hakkı, madenin işletilmesi ve bunun için gerekli girişimlerde bulunabilme hakkı olarak düşünülürse, bu da 'işletme hakkı' şeklinde belirlenen soyut bir mülkiyet hakkı olur. Mülkiyet rejimi ile ilgili yukarıdaki açıklamalarla birlikte değerlendirildiğinde, 'işletme hakkı' şeklinde belirlenen mülkiyet hakkının, 'Devlet hakimiyeti rejimi'nin doğal bir gereği olduğu görülür.

4- Yukarıda incelenen ekonomik ve hukukî çerçeve içinde Türk Madencilik Sektörü ele alındığında ortaya çıkan tablonun temel görünümü şöyle açıklanabilir :

Türkiye Ekonomisi için madencilik sektörünün büyük önemi vardır. Gelişme yolunda olan ulusal sanayi ve tarım sektörü ana girdiler yönünden madencilik sektörüne bağımlıdır. Yurdumuzda çok çeşitli, zengin maden rezervleri olduğu bilinmekle beraber, bu kaynakların çoğu henüz işletmeye alınamamıştır. Madencilik sektörünün millî gelirimizdeki payı % 1-15 gibi son derece düşük bir düzeydedir. Önemli bir maden ihracatçısı olabilecek potansiyele sahip bulunduğu halde, maden ihracatımız çok sınırlı kaldığı gibi, bazı maden ürünleri de ithal edilmektedir. Kısacası, madencilik sektörü ülke kalkınmasına yapabileceği büyük ve önemli katkıyı gereği gibi yapamaz durumdadır.

Madenciliğimizin istenen ölçüde gelişmemiş olmasının, kuşkusuz, çok çeşitli sebepleri vardır. Burada bu sebeplerden sadece konuyla ilgili olan biri üzerinde durulacaktır. Bu sebep madencilik sektörü ile ilgili hukukî düzenlemenin gösterdiği istikrarsızlıktır. Yukarıda da belirtildiği üzere madencilik sektörü, sahip olduğu özellikler nedeniyle daima tartışma konusu yapılan, kamuoyunun yakından ilgilendiği bir sektördür. Sektöre duyulan bu ilgi Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ekonominin yabancı tekellerden kurtulması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Devletçilik politikasının uygulanması, 1950'lerde çok partili demokratik sisteme geçiş ile birlikte başlayan 'liberalleşme' gayretleri, 1960'larda açıklık ve yaygınlık kazanan sosyal demokrat ve sosyalist akımlar, 1970'lerde ise 'Opec Krizi' diye adlandırılan ve petrol fiyatlarındaki hızlı artışların yol açtığı enflasyon, ödemeler dengesi açığı ve işsizlik gibi sorunların, doğal kaynaklarla ulusal çıkarlar arasındaki ilgiyi vurgulaması ve nihayet 1980'lerde

yeniden canlanan, ancak bu defa sayısız hukukî ve kurumsal düzenlemelerle yaygınlığı ve kalıcılığı artırılmaya çalışılan 'yeni liberalleşme' hareketi gibi çok önemli siyasal ve sosyo-ekonomik değişiklikler nedeniyle daha da artmıştır. Toplumun yaşadığı bu hızlı siyasal ve ekonomik değişiklikler, hukukî ve kurumsal yapının da sık sık değiştirilmesine neden olmuş, madencilik sektörü de bu değişimlerden payını fazla almıştır.

Türkiye'de madencilikle ilgili yasal düzenlemeler 1848 de Zonguldak kömür yataklarını" Emlâk-i Şahane' arasına alan fermanla başlamış ve o tarihten bu yana geçen yaklaşık bir buçuk asır içinde madencilik sektörü sayısız yasal düzenlemelere konu olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1858 'Arazi Kanunu' ile başlayan ve sadece, bulunan madenlerden alınacak devlet payının miktarını belirlemeyi amaçlayan bu düzenlemeler, 1862 'Maadin Nizamnamesi' ile madencilik sektörünün işleyişini düzenleyen bir 'maden mevzuatı'nın ilk kaynaklarına dönüşmüştür. 1872, 1887 ve 1906 da çıkarılan yeni 'nizamname'lerle arama işletme, taşıma, devlet ve evkaf paylarının belirlenmesi gibi konular, değişen şartlara göre düzenlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu devrindeki bu yasal düzenlemelerin temel özelliği, 'Devlet hakimiyeti rejimi'ne bağlı kalınmasıdır.

Cumhuriyet hükümetleri, özellikle 'Kuruluş Dönemi' diye adlandırılan 1923-1938 döneminde, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın sömürgeci ülkelere karşı kazanılan bir savaş olduğunun bilinci içinde, hızla kalkınma ve kendine yeterli hale gelen bir 'ulusal ekonomi' kurmayı temel amaç saymışlardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kapitülasyonlar nedeniyle çeşitli alanlarda yabancılara verilen imtiyazlar geri alınmış, doğal kaynakların, ulusal refahı artırmak için işletilmesi gerektiği ilkesi benimsenmiştir. Toplumun fakir, ülkenin harap bir halde bulunması bu faaliyetlerin ferdi güç ve çabalarla başarılmasını imkânsız kılmaktaydı. Diğer alanlarda olduğu gibi madencilik alanında da gerekli atılımları yapacak ve ferdi girişimlere yol gösterip öncülük edecek ulusal kamu kuruluşlarının oluşturulmasına özel bir önem verilmiştir. 1935 yılında 2804 sayılı Kanun ile 'Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü', 2805 sayılı Kanun ile de 'Etibank' kurulmuştur. 1936 da ise 3034 sayılı Kanun ile Doyçe Bank'ın elinde bulunan Ergani Bakır TAŞ'ne ait hisse senetleri alınmış, 1940'da da 3867 sayılı Kanun ile Ereğli Kömür Havzası'nın Devlet eliyle işletilmesi kabul edilmiştir. Bu dönemde, ekonominin diğer kesimlerinde egemen olan 'Devletçilik politikası', madencilik sektörü için de gerekli olmuştur. Ancak, izlenen bu politika ideolojik bir tercihten değil, o dönemde ferdi sermaye birikiminin yok denecek kadar az olmasından ve eğitim düzeyinin yetersizliğinden kaynaklanmıştır.

Çok partili demokratik sisteme geçilen 1950'lerde ise toplum, siyasi yönden gerçekleşen liberalleşme hareketinin ekonomik yaşama da yansıtılması istek ve heyecanı içine sürüklenmiştir. Bu istek ve heyecan madencilik sektörüne, 3.3.1954 günlü ve 6309 sayılı 'Maden Kanunu' ile yansımıştır. Bu Kanun maden hakkının, sadece Devlet tekelinde olması ilkesini kaldırmış ve Türk vatandaşı olan gerçek kişilerin de maden hakkı sahibi olabileceği ilkesini getirmiştir. Ayrıca yasalarımıza uygun olarak kurulan yabancı şirketler de madencilik sektöründe arama ve işletme imkânına kavuşturulmuştur.

1970 li yıllarda ise, yukarıda değinilen nedenlerle, madencilik sektöründe ferdi girişimin sınırlandırılması yolunda bir eğilim belirmiştir. Bu eğilimin bir sonucu olarak 1713 sayılı 'Maden Reformu Kanunu' çıkarılmış ise de Cumhurbaşkanı tarafından veto edildiği için yürürlüğe girmemiştir. Devlete öncelik veren, yabancı sermayenin bu sektöre girmesini engelleyen ve boraks ile linyit madenlerinin Devlet eliyle işletilmesini öngören bu Kanunun uygulamaya konulamamış olması, kamuoyunda bu yönde oluşan beklentilere son vermemiştir. Nitekim 7.5.1975 tarihinde kabul edilen 1895 sayılı 'Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması ve Hak Sahiplerine Ödenecek Tazminat Hakkında Kanun' bu beklentileri büyük

ölçüde gerçekleştiren hükümler getirmiştir. Ancak bu Kanun da Anayasa Mahkemesinin 5.2.1976 günlü, E: 1976/5, K: 1976/7 sayılı kararıyla biçim yönünden iptal edilmiştir. Bunu takiben 4.10.1978 günlü, 2172 sayılı 'Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun' ile aynı ilkeler uygulamaya konmuştur. Bu dönemdeki yasal düzenlemelerin karakteristiği, maden hakkını, büyük ölçüde devlet tekelinde tutmak, özel girişimi sınırlamaktır.

1980 li yıllar, toplumun yeniden liberalleşmeye yöneldiği bir dönemdir. Ancak Milli Güvenlik Konseyi döneminde kabul edilen 10.6. 1983 günlü, 2840 sayılı 'Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun', 'stratejik' nitelikte olduğu kabul edilen bor tuzları, trona ve asfaltit madenleri ile nükleer enerji hammaddesi olan uranyum ve toryum madenlerinin işletilmesini Devlete vermiştir. Bununla birlikte 4.6.1985 tarihinde kabul edilen ve iptal istemine konu teşkil eden 3213 sayılı 'Maden Kanunu', 2840 sayılı Kanunun yukarıda açıklanan hükmünü, 3213 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar Devlete intikal etmiş söz konusu madenler için korumuş, ancak bu tarihten sonra bulunacak bu madenlerin de, diğerleri gibi, özel sektör eliyle işletilebileceği esasını getirmiştir. Bu önemli değişiklik yanında 3213 sayılı Yasa ile maden işletmeciliğinde Devlet ve özel sektör eşit duruma getirilmiştir.

Kısaca incelenen bu tarihi gelişim, Türkiye'de madencilik sektörünün hukukî yönden 'Devlet hakimiyeti rejimi'ne bağlı tutulduğunu, ancak günün koşullarına göre bazan Devletçiliğe bazan da ferdîyetçiliğe nispi bir ağırlık verildiğini göstermektedir. Bu değişiklikler içinde zaman zaman 'Fertlere verilen ruhsatların iptal edilmesi' veya tam bunun tersi bir tutumla 'Devletleştirilmiş madenlerin eski sahiplerine iade edilmesi' gibi köklü değişiklikler, sektörün gelişmesini engelleyen en önemli etken olmuştur. Madencilik sektörü ihtiyaç duyduğu büyük sermaye ve maruz bulunduğu çeşitli riskler nedeniyle, herşeyden önce, uzun vadeli hesaplarla yatırım yapılması gereken bir sektördür. Bu sektörde sık sık yapılan ve birbirinin tam zıddı yasal düzenlemeler, sadece özel sektör için değil bu sektörde faaliyet gösteren kamu kuruluşları için de yatırım yapmayı engelleyici bir faktördür.

B- Anayasal Kurallar Yönünden İnceleme :

4.6.1985 günlü, 3213 sayılı Maden Kanunu'nun bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla açılan davada dört ayrı iptal nedeni öne sürülmüştür. Bu dört neden, dilekçede yapılan sıralamaya göre, bazı maddelerinin iptali istenen Yasanın, 'tüm madenlerin özel sektörde aranması ve işletilmesi hususunu' hüküm altına alması, 'Kanunla düzenlenmesi gerekli bir çok konuları yönetmeliklere bırakması', 'borçların her yıl bütçe kanunlarında. yeniden tespit edileceği ilkesini getirmesi' ve 'Yeminli Teknik Bürolar Kurulmasını öngör(mesi)'dir.

Bu iddiaların sırasıyla ele alınıp, Anayasa kurallarına aykırılık içerip içermedikleri incelendiğinde:

1- Dilekçede Anayasa'nın 168. maddesine atıf yapılarak, bu maddede yer alan '... Devlet bu hakkını (arama ve işletme hakkı) belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır...' hükmünün söz konusu yasa ile ihlâl edildiği öne sürülmektedir. Bu iddianın dayanağı dilekçede şöyle açıklanmıştır: 'Buradaki hangi tabii servet ve kaynak ibaresinden maksat; devredilecek tabii servetin muayyen ve belli olacağını açıklığa kavuşturmadır. Bu hükme göre madenlerin işletilmesinin tümüyle özel sektöre devredilmesi konusunda yasa çıkarmak mümkün değildir. Hele ki, bor, uranyum, trona gibi ülkemiz açısından özel önemi haiz ve stratejik madenlerin

Devletçe değil özel sektör ve bu arada yasanın açık bıraktığı olanaklardan yararlanarak yurda girecek yabancı sermaye tarafından işletilmesini ulusal ekonomi, ulusal güvenlik ve yurt savunması açısından kabul etmek son derece sakıncalı ve yanlış olur, bu nedenle de bir yasal düzenlemeye gidilemez'. Bu gerekçeye dayanan dilekçede Maden Yasası'nın Devletin yetkilerini özel sektöre devreden 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 49., 50. ve Geçici 7. maddelerinin; Anayasamızın Başlangıç Bölümüne, 2., 5. ve 168. maddelerine aykırı bulunduğu öne sürülerek iptali istenmiştir.

Herşeyden önce dilekçede iptali istenen yirmiyedi madde ile bir geçici maddenin konuyla ilgili olanlarını tesbit etmek zorunluluğu vardır. Çünkü söz konusu Kanun incelendiği zaman açıklıkla görüleceği üzere, bu maddelerin pek çoğu iddia ile ilişkisi olmayan hukukî ve kurumsal tanım ve düzenlemelerle ilgilidir. Bu nedenle özellikle konu ile doğrudan ilgili olan 49. ve 50. maddeler üzerinde durulacaktır. 49. madde '2840 sayılı Kanun hükümleri saklıdır' hükmü ile başlamakta ve 'Ancak, bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra bulunacak bor, trona ve asfaltit madenlerinin aranması ve işletilmesi bu Kanun hükümlerine tabidir' demektedir. Bilindiği gibi 2840 sayılı Kanun bor tuzları, trona, asfaltit, uranyum ve toryum madenlerinin, arama ve işletme faaliyetlerinin sadece Devlet tarafından yapılmasını âmirdir (m. 2). Ayrıca 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun gereği ilgili kamu kuruluşlarına devri öngörülen linyit ve demir sahalarının önemli bir bölümünün (Kanun'a ekli bir listeyle tesbit edilmiştir) özelleştirme dışında kalacağını, yani kamu kuruluşlarınca işletilmeye devam edileceğini hükme bağlamıştır (m. 4). Bu durumda açıklıkla ortaya çıkan husus, sözkonusu 49. maddenin dilekçede iddia edildiği gibi tüm madenlerin özel sektöre devri gibi bir amaç taşımadığı, aksine Devlet ile özel sektörün bir arada faaliyette bulunduğu karma bir sistemin doğmasına neden olduğudur. Öte yandan, bu Kanunun yürürlük tarihinden sonra bulunacak bor, trona ve asfaltit madenlerinin, halen Devlet tarafından işletilenler yanında özel sektör tarafından işletilmesi mümkün olacaktır. 50. madde ise 'Kanunun yürürlük tarihinden sonra toryum ve uranyum madenlerinin aranması ve işletilme-si'nin 'bu Kanun hükümlerine tabi' olacağını hükme bağlamakla bu iki madenin 2840 sayılı Kanun'da öngörülen Devlet tekeline son vermektedir. Görülüyor ki, 49. ve 50. maddelerle getirilen sistem, dilekçede öne sürüldüğü gibi bütün madenlerin işletilmesini özel sektöre devretmemekte, aksine, devlet işletmeleri ile özel sektör işletmelerinin, şartların gerektirdiği ölçüde ve sektörün verimli çalışmasını sağlamak amacıyla, bir arada bulunmalarına imkân vermektedir.

Dilekçe'de iptal nedeni olarak öne sürülen Anayasa'nın Başlangıç'ına 2, 5. ve 168. maddelerine aykırılık iddiasına gelince : Madencilik sektöründe Devlet tekeli kaldırılan ve özel işletmelere de yer veren 49. ve 50. maddelerin, Anayasa'nın Başlangıç'ında yer alan 'Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri' ile, Cumhuriyet'in niteliklerini belirleyen 2. maddesindeki 'sosyal bir hukuk Devleti' niteliği ve Devletin temel amaç ve görevlerini belirleyen 5. maddesinde yer alan '... kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak' amacı ile bağdaşmayan, onlara aykırı olan bir yönü yoktur. Çünkü Atatürk ilke ve inkılâpları içinde yer alan 'Devletçilik' ilkesi, katı doktriner bir tercihi yansıtmaz. Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi'nde dahi, Devletçilik ilkesinin özel sektörün sermaye ve teknoloji birikimi yönünden yetersiz kaldığı alanlarda uygulandığı, özel sektörün herhangi bir alanda yatırım yapmak istemesi halinde kendisine hiçbir şekilde engel olunmadığı, aksine, çeşitli önlemlerle teşvik edilmiş olduğu bilinmektedir. Yabancı sermayenin sadece madencilik sektöründe değil, herhangi bir sektörde yatırım yapması, uluslararası ilişkilerin yaygınlaştığı günümüz dünyasında, 'Milliyetçilik' ilkesine ters düşen bir durum sayılamaz. Bugünün gelişmiş ülkelerinde dahi, yabancı sermayenin yatırım yapması, tabii bir ekonomik girişim olarak kabul edilmektedir. Azgelişmiş ekonomiler ise yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekip ekonomik

kalkınmayı hızlandırmaya çalışmaktadırlar. Milliyetçilik, yabancı sermayeye karşı olmak değil, yabancı sermayenin ulusal amaçlara hizmet edecek şekilde kullanılmasını sağlamak olarak anlaşılmalıdır. 'Sosyal hukuk Devleti'nin ise, özel sektöre madencilik alanında faaliyet gösterme iznini vermekle ihlâl edileceği görüşünün anayasal dayanağını bulmak güçtür.

Konu ile doğrudan ilgili madde Anayasa'nın 168. maddesidir. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi ile ilgili 168. madde : 'Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir' demektedir.

Kanunun iptali istenen 49. ve 50. maddeler tabii servetler ve kaynaklar üzerinde Devletin mutlak hâkimiyetini tanımakta ve Devletin bu hakimiyete dayanarak özel kişilere de maden arama ve işletme hakkı verebileceğini belirtmektedir. Daha önce de açıklandığı gibi, Devletin bu hakimiyetinden vazgeçmesi ve bu hakkı tümüyle özel sektöre devretmesi söz konusu değildir. Öte yandan dava dilekçesinde öne sürüldüğü gibi 168. madde, madenlerin tümüyle ve sadece Devlet tarafından aranmasını ve işletilmesini yani katı bir 'Devletçilik' uygulamasını da öngörmemektedir. Eğer Anayasa Koyucunun amacı bu olsa idi, bunu 169. maddede ormanların mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi ile ilgili olarak düzenlediği şekilde açık, seçik belirlerdi. Ayrıca 'Planlama'dan sözeden 166. maddesinde sadece 'ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak'tan söz edilmektedir. Anayasa'nın madencilik yönünden benimsediği temel ilkelerden biri, tabii servet ve kaynakların 'Devletin hüküm ve tasarrufu altında olması' olup; diğeri de bu tabii servet ve kaynakların 'verimli şekilde kullanılmasını' sağlamaktır. 48. maddesinde 'Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir' ilkesini benimseyen Anayasa'nın madencilik sektörünü özel sektöre kapadığını ve katı bir Devletçilik uygulamasını istediğini iddia etmek mümkün değildir.

Özetle, madencilik sektöründe Devlet tekeli kaldırılan, Devlet ve özel sektöre eşit haklar getiren 3213 sayılı Maden Kanunu'nun, dava dilekçesinde iptali istenen 1., 2. maddeleriyle, 3. maddesinin 'yeminli teknik büro' tanımı dışındaki hükümlerinin, 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 49. ve 50. maddeleriyle Geçici 7. maddesinin yukarıda açıklanan sebeplerle Anayasa'nın Başlangıcına, 2, 5. ve 168. maddelerine aykırı bir yönü olmadığı sonucuna varılmıştır.

Muammer TURAN ve Yılmaz ALİEFENDİOĞLU bu görüşe katılmamışlardır.

2- Dava dilekçesinde öne sürülen bir diğer Anayasa'ya aykırılık iddiası da, söz konusu Yasanın 48. maddesinin 'yeminli teknik bürolar kurulmasını öngörmesi'ne yöneliktir. Dilekçede; 'Anlaşıldığına göre bu bürolar kamu hizmeti göreceklerdir. Böyle bir düzenleme Anayasamızın 128. ve 129. maddelerine aykırıdır' denilmektedir.

Gerçekten 48. maddenin birinci fıkrasında, 'Denetim ve gözetim dışında yönetmelikle tespit edilen görevleri yürütmek üzere, gerektiğinde yeminli teknik bürolar Bakanlığın izni ile kurulabilir' hükmü getirilmiş ve maddenin geri kalan yedi fıkrası ile büro elemanlarının niteliği, bir şehirde bulunacak büro sayısı ve büro elemanlarının suç işlemeleri halinde izlenecek yöntem açıklanmıştır. Bu maddede dikkati çeken nokta, kurulması öngörülen yeminli teknik büroların

hangi görevleri yapacağı belirlenmeyip, sadece 'denetim ve gözetim dışında yönetmelikle tespit edilen görevleri yürütmek üzere' gibi menfî bir tespitle yetinilmiş olmasıdır. Bilindiği gibi Anayasa'nın 124. maddesi 'Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir' hükmünü getirmiştir. Buna göre yönetmelik çıkarmak suretiyle bir düzenleme yapıldığı zaman, bu düzenlemenin, dayandığı kanun veya tüzüğe aykırı olmaması gerekir. Dava konusu 48. maddede kurulması öngörülen yeminli teknik bürolar 'denetim ve gözetim dışında yönetmelikle tespit edilen görevleri yürütmek' amacı ile kurulacaktır. Maddenin bu şekilde tanziminden çıkan sonuç söz konusu büroların 'yönetmelikle tespit edilecek' görevleri görmesidir. Büroların görevini tespitteki bu belirsizlik Anayasa'nın 124. maddesinde yer alan ve yönetmeliklerin 'kanun ve tüzüklere aykırı olmamasını' öngören hükmüne aykırı olduğu gibi, bu şekilde bir yönetmelik çıkarmak, ayrıca 'Yasama yetkisi Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez' diyen Anayasa'nın 7. maddesine de aykırılık göstermektedir.

Öte yandan Anayasa'nın 128. maddesi 'Devletin kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür' dediğine göre kamu hizmeti göreceğinde kuşku bulunmayan yeminli teknik büro personelinin, mutlaka 'memur' veya 'kamu görevlisi' olması gerekir. Bu nedenle dava konusu 48. madde Anayasa'nın 'Kamu hizmeti görevlileri' ile ilgili 128. maddesinin ikinci fıkrasına da aykırıdır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, söz konusu Yasanın yeminli teknik bürolar kurulmasını öngören 48. maddesi ile aynı Yasanın 3. maddesinde yer alan 'yeminli teknik büro' tanımına ilişkin hükmü Anayasa'nın 7., 124. ve 128. maddelerine aykırı olduğundan iptalleri gerekir.

3- Dava dilekçesinde Anayasa'ya aykırı olduğu öne sürülen bir başka husus, sözkonusu Kanunun 'Kanunla düzenlenmesi gerekli birçok konular(ın) düzenlenmesini yönetmeliklere bırakmış' olmasıdır. 'Bu Yasada 20'den fazla maddede yönetmelik çıkarılması öngörülmüştür' diyen dilekçede, bu düzenlemenin Anayasa'nın 7. ve 124. maddelerine aykırı olduğu öne sürülmekte ve toplam olarak 18 çeşitli maddede yer alan ve yönetmelik çıkarılmasını öngören hükümlerin iptali talep edilmektedir. Yukarıda yönetmeliklerin hukukî durumunu düzenleyen Anayasa'nın 124. maddesi açıklanmıştır. Bu madde çerçevesinde sözkonusu Yasanın değişik maddelerinde çıkarılması öngörülen yönetmeliklere bırakılan hususlar incelendiğinde; 48. maddenin yeminli teknik bürolar kurulması ile ilgili fıkralarının dışında kalan hükümlerinin yönetmelik ile düzenlenecek hukukî tanım ve kurumları belirlediği ve bunların yasal çerçevesini açıklığa kavuşturduğu görülmektedir. Bu nedenle Anayasa'nın 7. maddesinde yer alan 'Yasama yetkisinin devredilmezliği' ilkesi korunmuş olduğu gibi, yönetmeliklerin 'Kanunların uygulanmasını sağlamak' ve 'Kanunlara aykırı olmamak' koşullarını arayan 124. maddesine herhangi bir aykırılık da söz konusu değildir. Bu nedenle Yasanın 3. maddesinin 'buluculuk', 'nezaret', 'bilanço', 'faaliyet raporu' ve 'bilanço kârı' tanımlarına ilişkin hükümleriyle 5. maddenin dördüncü fıkrasının son cümlesi, 9. maddesinin ikinci fıkrası, 11. maddesinin son fıkrası, 13. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesi, 16., 17., 20., 24., 26., 29., 31., 34. maddelerinin son fıkraları ile 27. maddesi ve 36. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesi, ayrıca; Geçici 2. maddenin altıncı fıkrasının iptaline ilişkin talebin reddi gerekmektedir.

Muammer TURAN bu görüşe katılmamıştır.

4- Dava dilekçesinde Anayasa'ya aykırı görülen dördüncü konu şöyle açıklanmıştır. 'Yasanın 13. maddesinde saptanan harçların her yıl Bütçe Kanunlarında günün ekonomik koşullarına göre yeniden tespit edileceği belirtilmiştir ki bu hüküm de Anayasamızın 161. maddesi son fıkrasına aykırıdır'. Söz konusu Yasanın 13. maddesinde sözü edilen belirleme, dava dilekçesinde öne sürüldüğü gibi 'harçlar' ile ilgili olmayıp 'teminatlar'la ilgilidir. 13. maddenin tartışma konusu yapılan ikinci fıkrası aynen şöyledir: 'Teminatlar ruhsat alanları ile orantılı olarak arama ruhsatı için hektar başına 250 lira, ön işletme ruhsatı için hektar başına 500 lira, işletme ruhsatı için hektar başına 1000 liradır. Bu miktarlar her yıl bütçe kanunlarında günün ekonomik şartlarına göre yeniden tespit edilir' Dava dilekçesinde bu hükmün Anayasa'nın 'Bütçe Kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz' diyen 161. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu iddia edilmektedir. Teminatlar, bilindiği gibi, belli şartların gerçekleşmesi halinde, Devletin bir gelir kaynağını oluşturur. Nitekim Devlet gelirlerinin yasal dayanaklarını gösteren Bütçe Cetvellerinin (C) Bölümünde Maden Yasası'na da yer verilmiş bulunmaktadır. Söz konusu Yasanın oluşturduğu sistem gereği teminatların irad kaydedilmesi durumunda bunların Madencilik Fonu'na aktarılması, irad kaydedilen teminatların bir Devlet geliri olma niteliğini değiştirmez. Her yıl başında günün ekonomik koşullarına göre hazırlanan Bütçe Kanunlarında, fona aktarılabilecek da olsa, Devlet gelirleri ile ilgili düzenlemelerin belirlenip uygulamaya konulmasında hem bu ödemeleri yapacak vatandaşlar yönünden ve hem de bu gelirlerle Devlet hizmetini yürütecek devlet kurumları yönünden sayısız faydalar vardır. Bu nedenle söz konusu 13. maddenin Anayasamızın 161. maddesinin son fıkrasına aykırı bir yönü olmadığına karar verilmelidir.

Muammer TURAN ve Yılmaz ALİEFENDİOĞLU bu görüşe katılmamışlardır.

V- SONUÇ :

4.6.1985 günlü, 3213 sayılı 'Maden Kanunu'nun :

1- 'Yeminli teknik büroların kuruluşu, yetki alanları ve sorumlulukları' başlıklı 48. maddesinin ve Kanunda geçen deyimlerin açıklanması ile ilgili 3. maddesinin 'Yeminli teknik büro' tanımına ilişkin hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline oybirliğiyle;

2- 1., 2. maddeleriyle 3. maddesinin 'Yeminli teknik büro' tanımı dışındaki hükümlerinin 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 22., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30. maddelerinin, 31. maddesinin ikinci, 34. maddesinin üçüncü fıkrası ile 36. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinin, 49. ve 50. maddelerinin, geçici 2. maddesinin altıncı fıkrasının ve geçici 7. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine Muammer Turan ve Yılmaz Aliefendioğlu'nun 1- 3., 5-11., 13., 14- 20., 22., 24-30., 49. ve 50. maddeleriyle geçici 7. maddesinin bütünüyle; Muammer Turan'ın 31. maddenin son fıkrası, 34. maddenin üçüncü fıkrası ile 36. maddenin üçüncü fıkrasının son cümlesi, geçici 2. maddesinin altıncı fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki karşıoylarıyla ve oyçokluğuyla;

24.12.1986 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Orhan ONAR	Mahmut C. CUHRUK	Necdet DARICIOĞLU
Üye	Üye	Üye
Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Muammer TURAN	Mehmet ÇINARLI
Üye	Üye	Üye
Selahattin METİN	Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	
Adnan KÜKNER	Vural SAVAŞ	

KARŞIOY YAZISI

Anayasanın 168. maddesinde 'Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabiî servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan doğruya gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.' denilmektedir. Bu maddeye göre, tabiî servetler ve kaynakların Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaları; bunların aranmaları ve işletilmeleri hakkının Devlete ait olması esas kuraldır. Devletin bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzelkişilere devredebilmesi, gerektiğinde başvurulabilen ve esas kuralı tamamlayıcı bir yetkidir; başka bir deyişle istisnadır. Hangi tabiî servet ve kaynağın, gerçek ve tüzelkişilerce, doğrudan doğruya ya da Devletle ortak olarak arama ve işletmesinin yapılabileceği yasayla açıkça belirlenmelidir. Anayasa 'Hangi tabiî servet ve kaynağın' dediğine göre, özel kişilerin arama ve işletme hakkının ancak yasayla açıkça izin verilen tabiî servet ve kaynaklar için sözkonusu olabileceği açıktır. Ancak, Anayasanın bu maddesi hükmü gereğince, bu durumda dahi 'arama ve işletme' hakkının esas olarak Devlete ve tamamlayıcı yönüyle özel kişilere ait olması gerekir. Nitekim, aynı maddenin gerekçesinde 'Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ilkesi ana kuraldır. Araştırma ve işletmecilikte Devlete öncelik tanınmıştır. Fakat Devletin arama ve işletmeyi süresinde gerçekleştirememesi sonucu özel teşebbüs devreye girmektedir.' denilmesi bu görüşü doğrulamaktadır. Bu açıdan Anayasaya göre, tabiî servetler ve kaynakların araştırılmasında ve işletilmesinde esas görev Devletindir.

Özel sektör, Devletin bu işlevinde plan hedeflerine varılabilmesi için gerekiyorsa, gerektiği oranda rol alabilir. Devletin arama, işletme hakkını tümüyle ya da 'öncelik hakkını' yitirici bir biçimde özel sektöre devretmesi Anayasanın bu maddesine uygun düşmeyecektir. Her ne kadar, yürütme organının siyasi tercihinə göre düzenlemeler yapabilmesi doğal ise de Anayasanın 8. ve 11. maddelerine göre yürütme yetkisi ve görevinin öncelikle Anayasaya uygun olarak kullanılması gerekir.

Dava konusu 3213 sayılı Yasanın 6. maddesinde ise, maden hakkının kişilere ait olduğu belirlenirken, özel kişiler ve kamu kuruluşları birlikte sayılarak aralarında Anayasanın öngördüğü, öncelik yerine 'eşitlik' getirilmiştir.

Ayrıca aynı Yasanın 49. maddesinde, bazı madenlerin Devletçe işletilmesini öngören 2940 sayılı Yasa hükümlerinin saklı olduğu belirtilirken, dava konusu Yasanın yürürlüğünden sonra bulunacak bor, trona ve asfaltit madenlerinin dahi bu Yasa hükmüne tabi olması öngörülmüş;

50. maddesiyle de, Yasanın yürürlük tarihinden sonra toryum ve uranyum madenlerinin aranması ve işletilmesi bu Yasa hükümlerine tabi tutulmuştur. Böylece bu Yasanın yürürlük tarihinden önce bulunan bor, trona ve asfaltit madenleri hariç tutulursa, hiçbir madenin aranmasında ve işletilmesinde Devletin tekeli ve önceliği kalmamış durumdadır.

Bu durum Anayasanın 168. maddesine aykırı düşmektedir.

Öte yandan Maden Yasasının 13. maddesinde, bu maddede yer alan teminatların her yıl bütçe kanunlarında günün ekonomik koşullarına göre yeniden tespit edilmesi öngörülmüştür. Aynı Yasanın 34. maddesinde ise irat kaydedilen teminatlar, madencilik fonunun kaynaklarından birini oluşturmakta ve bu fonun işleyişi Muhasebe-i Umumiye, Devlet İhale Yasası ve Harcırak Yasası hükümlerine tabi olmadığı aynı maddede belirtilmektedir. Başka bir deyişle bu fon, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı nezdinde bütçe dışında yer almaktadır.

Anayasanın 161. maddesinin son fıkrasındaki, 'Bütçe Kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz' hükmü karşısında, irat kaydedilen kısmıyla bütçe dışı bir fonun kaynağını oluşturan ve bütçeye dahil olmayan teminatların, her yıl bütçe kanunlarında günün ekonomik koşullarına göre yeniden saptanması Anayasanın 161. maddesine uygun düşmemektedir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle 3213 sayılı 'Maden Kanunu'nun 1-35-11, 13, 14-20, 22, 22-30, 49. ve 50. maddeleriyle geçici 7. maddenin de iptali gerektiği oyu ile verilen karara karşıyım.

Üye

Yılmaz ALİFENDİOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Anayasanın 168 inci maddesinde : 'Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabiî servet ve kaynağın arama ve işletilmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir' denilmektedir.

Bu hükümlere göre her 'tabiî servet ve kaynağın arama ve işletilmesinin . gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması' için ayrı ve özel bir kanunun çıkarılması gerekmektedir.

Nitekim, Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami ONAR, 'İdare Hukukunun Umumi Esasları' adlı kitabının muhtelif yerlerinde bu hususu önemle belirterek, 'madenlerin özel kişiler tarafından işletilmesi için özel kanuna ihtiyaç vardır'; '1961 Anayasası madenler hakkında esas olarak domanyal sistemi kabul etmiş ve işletmenin tamamen veya kısmen özel sektöre bırakılmasını yasama organının takdirine ve kanun şeklinde bir yasama tasarrufuna bağlı tutmuştur' ve nihayet, kitabının 1378 inci sahifesinde : 'Hülasa, Anayasanın yürürlükteki Maden Kanunundan ayrıldığı nokta, kanuna göre maden işletme izni özel şahıslara idari bir kararla verilebildiği halde Anayasaya göre bu izin ancak bir kanunla verilebilir' demektedir.

Bende sayın Ord. Profesörün görüşüne katılarak, 1961 Anayasasından çok daha açık ve ayrıntılı olarak düzenlenmiş 1982 Anayasasının 168 inci maddesine aykırı bulunan 4.6.1985 günlü, 3213 sayılı Maden Kanunu'nun dava konusu hükümlerinin iptali gerektiğini düşünmekteyim. Karşıoy yazımı daha fazla uzatmamak için de Anayasanın diğer hükümleri yönünden düşüncemi yazmıyorum.

Bu nedenle çoğunluk kararma karşıyım.

Üye

Muammer TURAN